

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

הדקדוק הפנימי של המרת הדת: יהודים, אנוסים ומומרים במשבר המאה החמש עשר - 13732

תאריך עדכון אחרון 19-04-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 1

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז):

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס:

שעות קבלה של רכז הקורס:

מורי הקורס:
ד"ר רם בן-שלום

תאור כללי של הקורס:

נעסוק במשבר שעברה יהדות ספרד בשנת 1391, ובאתגרים החברתיים והרוחניים שניצבו מול מנהיגיה בראשית המאה ה-15. נתרכז בהתהוות חברת האנוסים על רקע תופעת קידוש השם; ובניסוח "השפה החדשה" של המרת הדת.

מטרות הקורס:

1. הבנת שיח החוקרים והוויכוח ההיסטוריוגרפי על תופעת קידוש השם בספרד ובאשכנז.
2. ניתוח היסטורי של צמיחת חברת האנוסים והקונברסוס.
3. למידת השיח היהודי-האנוסי.
4. התחקות אחר השפה החדשה של המרת הדת.
5. פיתוח יכולת קריאה בכתבי-יד עבריים מספרד מימי הביניים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. ניתוח מקורות ראשוניים מתוך השיח היהודי-אנוסי בספרד.
2. לכתוב תזה (עבודה סמינריונית או רפראט) על אחד מנושאי הסמינר.
3. להכיר פרקים מרכזיים מההיסטוריה של יהדות ספרד במחצית הראשונה של המאה החמש עשרה.
4. קריאת כתבי-יד עבריים מימי הביניים.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה המשולבת בקריאה ביקורתית.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. פרעות קנ"א בספרד.
2. קידוש השם והמרת הדת.
3. צמיחת חברת האנוסים.
4. פרופיט דוראן.
5. חסדאי קרשקש.
6. איגרות ותקשורת.
7. איגרון הסופר יום טוב בן חנה מקהילת מונטלבאן.
8. הדקדוק הפנימי של המרת הדת.

חומר חובה לקריאה:

1. י. בער, תולדות היהודים בספרד הנוצרית, תל-אביב תשי"ט.

2. ר. בן-שלום, "קידוש השם ומרטירולוגיה יהודית באראגון ובקסטיליה בשנת קנ"א (1391): בין ספרד לאשכנז", תרביץ, ע (תשס"א), עמ' 227-282.
3. א. גרוס, "על התסמונת האשכנזית של קידוש השם בפורטוגל בשנת 1497", תרביץ, סד (תשנ"ה), עמ' 83-114.
4. א. גרוס, "המרות דת ומעשי קידוש השם בשנת קנ"א: הערכה מחדשת", תרביץ, סד (תשנ"ה), עמ' 269-278.
5. ר. בן-שלום, "מרטירולוגיה יהודית והמרות דת בספרד ובאשכנז בימי הביניים: הערכת ה'הערכה המחודשת'", תרביץ, עא (תשס"ב), עמ' 279-300.
6. קטעים מדרשות הארכידיאקון פראן מרטינס מתוך: ח. ביינארט, גזירות קנ"א – מקורות לתולדות עם ישראל, אקדמון, תעודה 5, עמ' 7-9.
7. מכתבו של חסדאי קרשקש הודפס בתוך: שלמה אבן וירגה, שבט יהודה, מהדורת מ. וויענער (הנובר תרט"ו), עמ' 128-130.
8. ש. שוורצפוקס, "מקומם של מסעי הצלב בדברי ימי ישראל", בתוך: ר. בונפיל ואחרים (עורכים), תרבות וחברה בתולדות ישראל בימי הביניים. קובץ מאמרים לזכרו של חיים הלל בן-ששון (ירושלים תשמ"ט), עמ' 257-258.
9. א. אופנהיימר, "קדושת החיים וחירוף הנפש בעקבות מרד בר-כוכבא", בתוך: י. גפני ואחרים (עורך), קדושת החיים וחירוף הנפש. קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל (ירושלים תשנ"ג), עמ' 85-97.
10. י. כ"ץ, בין יהודים לגויים (ירושלים תשכ"א), עמ' 89-97.
11. H. Soloveitchik, "Religious Law and Change: The Medieval Ashkenazic Example", *AJS Review*, XII (1987), pp. 205-221
12. מ. בן-ששון, "לזהותם היהודית של אנוסים. עיון בהשתמדות בתקופת האלמוחדון", פעמים, מב (תש"ן), בעיקר עמ' 20-21.
13. א. גרוסמן, "קידוש השם במאות ה'א וה'ב: בין אשכנז לארצות האסלאם", פעמים, 75 (תשנ"ח), בעיקר עמ' 30-34.
14. ח. סולוביצ'יק, בין חבל ערב לחבל אדום", בתוך: י. גפני ואחרים (עורך), קדושת החיים וחירוף הנפש. קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל (ירושלים תשנ"ג), בעיקר עמ' 150-151.
15. רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי, ד, כב, מהדורת א. צפרוני (ת"א תשכ"ד), עמ' 250-251; א, קיג, עמ' 62.
16. הרמב"ן, ספר הגאולה, בתוך: כתבי רבינו משה בן נחמן, מהדורת ח"ד שעוועל (ירושלים תשכ"ג), א, עמ' רפ; "מאה בתים" בתוך: כתבי רבינו משה בן נחמן, א, עמ' תא-תב.
17. פרופיט דוראן, מעשה אפד, מהדורת י. פרידלנדר וי. הכהן, וינה תרכ"ה, איגרת לאן יוסף אברם.
18. ד. רפל, "הקדמת ספר 'מעשה אפד' לפרופיאט דוראן", סיני, סיני ק"ב (תשמז), עמ' תשמט תשצה, ההקדמה בעמ' תשמט-תשצה.
19. E. Gutwirth, "Religion and Social Criticism in Late Medieval Rousillon: An Aspect of Profayt Duran's Activities", *Michael*, XII, (1991), pp. 135-156
20. M. Kozodoy, *A Study of the Life and Works of Profiat Duran (Spain)*, Dissertation, Jewish Theological Seminary, New York 2006
21. R. Ben-Shalom, "The Social Context of Apostasy among Fifteenth-Century Spanish Jewry", in: eds. J. Cohen and M. Rosman, *Rethinking European Jewish History*, (Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008), pp. 173-198.
22. R. Ben-Shalom, "Hasdai Crescas: Portrait of a Leader at a Time of Crisis", in ed. J. Ray, *The Jew in Medieval Iberia*, Boston: Academic Studies Press, (2012), pp. 309-351
23. 17. R. Ben-Shalom, "The Converso as Subversive: Jewish Traditions or Christian Libel?", *Journal of Jewish Studies*, L (1999), pp. 259-283
24. R. Ben-Shalom, "Conflict between Jews and Converts in Aragon Following the

Persecution of 1391: New Testimonies from the Formulary of Yom Tov ben Hannah of Montalbán", *Sefarad*, 73 (2013), pp. 97-131

25. R. Ben-Shalom, "The Innocent Converso: Identity and Rhetoric in the 'Iggeret 'orhit Genre Following the Persecution of 1391", *Hispania Judaica Bulletin*, 10 (2014), pp. 55-74

26. רם בן-שלום, "החצרן כ"שבט יהודה": האיגרות ושירי השבח לחצרנים של יום טוב בן חנה, סופר קהילת מונטאלבן שבספרד", ע' יסיף ואחרים (עורכים), אות לטובה, פרקי מחקר מוגשים לפרופסור טובה רוזן [eq&איל פריזנטי, ו, 2012], אור יהודה תשע"ב, עמ' 196-224.

27. איגרות ושו"ת.

28. כתבי-יד מספרד.

חומר לקריאה נוספת:

1. R. Ben-Shalom, "The Typology of the Converso in Isaac Abravanel's Biblical Exegesis", *Jewish History*, XXIII (2009), pp. 281-292

2. פרופיט דוראן, מעשה אפד, מהדורת י. פרידלנדר וי. הכהן, וינה תרכ"ה, ההקדמה.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 15 %

הגשת עבודה 85 %

הגשת תרגילים 0 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: